

Mondriaanvisie op BURGERSCHAP

Burgerschapsvorming binnen ROC

Mondriaan is van ons allemaal.

1. Inleiding

Als alles volgens plan verloopt, zullen uiterlijk schooljaar 2025-2026 de nieuwe eisen voor burgerschapsonderwijs ingaan. Een mooi moment om vooruit te kijken en nieuwe plannen te maken. Dit visiedocument is de afgelopen periode samengesteld met input van onze collega's en studenten. Het dient enerzijds als een gedeeld uitgangspunt en anderzijds ter inspiratie voor creatieve uitwerkingen in de onderwijspraktijk van onze diverse scholen. Dit visiedocument herijkt Mondriaans Burgerschapsvisie uit 2017; die herijking vindt plaats ten opzichte van interne ontwikkelingen, landelijke afspraken en de aanstaande wijzigingen in wet- en regelgeving.

In onze [Kwaliteitsagenda 2024-2027](#) hebben we vastgelegd dat onze opleidingsprogramma's een sterke nadruk leggen op de basisvaardigheden en burgerschapscompetenties die cruciaal zijn voor actieve deelname aan de maatschappij (p.9). Als doelen hebben we gesteld dat we zowel de kwaliteit van onze burgerschapsdocenten als de kwaliteit van ons burgerschapsonderwijs willen versterken (p.40-43). En dat doen we samen. Een deel van onze plannen voor Burgerschap vind je in de Kwaliteitsagenda al terug (p.43); in dit visiedocument wordt dit verder verdiept en concreter gemaakt. Tussen deze visie en de kwaliteitsagenda is daarom sprake van een onderlinge wisselwerking, waarmee we onze visie op burgerschap structureel inbedden in ons roc.

In de ledenvergadering van de MBO Raad in het voorjaar van 2022 zijn de deelnemende mbo-instellingen akkoord gegaan met een vijftal bestuursafspraken om burgerschap in het mbo te versterken. In het onderwijsdirecteuren-overleg van Mondriaan zijn deze afspraken nader besproken en is eveneens vastgelegd hoe Mondriaan aan deze afspraken zal voldoen. Voor een deel volgt die uitwerking uit landelijke doorontwikkeling; voor een ander deel hebben we afgesproken dat de ambities in de huidige visieherijking verder wordt uitgewerkt. In dit visiedocument zijn daarom alle vijf de verenigingsafspraken zichtbaar en maken we (wanneer nodig) duidelijk hoe Mondriaan hier verdere invulling aan geeft:

Verenigingsafpraak MBO Raad Burgerschap	Hoofdstuk
1 Elke school expliciteert een visie op burgerschap en maakt deze zichtbaar	H3
2 Scholen stellen docenten aan op basis van het bekwaamheidsprofiel (en scholen waar nodig bij)	H4
3 Scholen nemen burgerschap op in de PDCA-cyclus	H5 & H7
4 Scholen prioriteren Burgerschap en reserveren tijd en budget	H3 & H6
5 De inspanningsverplichting in het Examen- en kwalificatiebesluit wordt versterkt	H2

Tot slot: in dit document worden afwisselend de termen burgerschap, burgerschapsvorming en burgerschapsonderwijs gebruikt. De termen zijn gerelateerd maar hebben ieder een eigen betekenis, die veelal uit de context te herleiden is. **Burgerschap** gaat over ons 'zijn' in de democratische samenleving: dat is er altijd, maar hoe we dat invullen is dynamisch en kan zich blijven ontwikkelen. Daarbij komt het proces van **burgerschapsvorming of –ontwikkeling** kijken: in interactie met anderen – bijvoorbeeld binnen de school – ontwikkelen we meningen en maken we keuzes in ons gedrag. In het onderwijs delen we samen de verantwoordelijkheid om zorgvuldig met dit proces om te gaan en studenten hierin ondersteuning en begeleiding aan te reiken; daarom maakt burgerschapsvorming ook deel uit van de drievoudige kwalificering van het mbo. **Burgerschapsonderwijs** gaat om de formele inbedding van burgerschapsvorming in het curriculum, waarbij een gespecialiseerde burgerschapsdocent studenten stimuleert tot reflectie en onderzoek van hun burgerschap, in het kader van de relevante kwalificaties. Dit visiedocument raakt aan alle drie de begrippen.

Mondriaanvisie op burgerschap

Inhoud

1 Inleiding	p.2
2 Kaders en kwalificaties	p.4
3 Mondriaanvisie op burgerschap	p.5-6
4 Docent	p.7
5 Student	p.8
6 Context	p.9
7 Kwaliteit	p.10
8 Meer informatie	p.11
Bijlage 1: Input studenten	p.12
Bijlage 2: Input medewerkers	p.13
Bijlage 3: Checklist schoolvisie	p.14

2. Kaders en kwalificaties

Huidige eisen

Burgerschap

& life skills

Burgerschapsvorming gaat over de bereidheid en het vermogen om binnen vier dimensies...

1. deel uit te maken van de gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren (**sociaal-maatschappelijk**);
2. deel te nemen aan politieke besluitvorming (**politiek-juridisch**);
3. deel te nemen aan de arbeidsgemeenschap enerzijds, en als consument anderzijds (**economisch**);
4. te reflecteren op de eigen leefstijl en zorg te dragen voor de eigen vitaliteit als burger en werknemer (**vitaal**).

Naast deze dimensies dient aandacht te zijn voor **kritisch denken**, **wereldburgerschap** en **digitaal burgerschap**.

De school heeft een resultaatverplichting. Het bevoegd gezag stelt eisen aan de inspanningsverplichting vast op basis van de kwalificatie-eisen en neemt deze op in de onderwijs- en examenregeling. De examencommissie moet vaststellen of een student aan de vastgestelde inspanningsverplichting heeft voldaan.

Toekomstige eisen (verwachte ingang per schooljaar 26'-27)

Nieuwe burgerschapsopdracht

Inhoud van burgerschapsvorming op basis van vier nieuwe thema's, zoals toegelicht in het [Advies](#) en nader uitgewerkte landelijke handreikingen:

Thema A: Vrijheid en gelijkwaardigheid. Dit gaat over het idee dat in elke samenleving spanningen bestaan tussen pluraliteit en gelijkheid.

Thema B: Individu en groep. Dit gaat over het idee dat alle burgers zich qua denken en handelen verhouden tot individuele en collectieve belangen.

Thema C: Maatschappijvisies en maatschappelijke vraagstukken. Dit gaat over de manier waarop mensen naar de wereld kijken en over dat deze visies mogen verschillen.

Thema D: Macht en besluitvorming. Dit gaat over manieren waarop machtsverhoudingen en belangen een rol spelen bij (mede) zeggenschap en besluitvorming in de samenleving.

Een mbo-instelling heeft als opdracht om deze democratische waarden voor te leven en te stimuleren via het curriculum en het klas- en schoolklimaat. De kwalificatie-eisen horend bij de bovenstaande thema's zullen met een instellingsexamen (portfolio) moeten worden aangetoond.

Life skills bij de toekomstige eisen

Het grootste verschil tussen de huidige en toekomstige kwalificaties gaat om de **life skills**: In de nieuwe burgerschapsopdracht komen de economische en vitale dimensie nauwelijks nog terug, waarmee zogenaamde life skills niet langer deel uitmaken van de kwalificaties. In een beleidsreactie benadrukt de minister desalniettemin het belang van life skills voor onze studenten (juli 2023). Life skills zijn de verschillende vaardigheden die we gebruiken om ons fysieke, mentale en financiële welzijn op dagelijkse basis te bevorderen.

Ook Mondriaan blijft belang hechten aan life skills. Voor een volwaardige deelname aan de samenleving zijn **life skills** belangrijk, ongeacht waar in de school en opleiding deze een plek krijgen. Dat betekent actief werken aan de **financiële vaardigheden** (bijvoorbeeld met het lesprogramma [Grip op je Geld](#)) en het **mentaal welzijn** van onze studenten, en samenwerken om te zorgen dat zij zich in een **gezonde, veilige en inclusieve school** kunnen ontwikkelen. Daarbij maken we gebruik van subsidies, ondersteuning van landelijke instellingen en de input van onze studenten. In onze [Kwaliteitsagenda](#) zijn daarom ambities en acties geformuleerd om het studentenwelzijn te verbeteren en de integrale veiligheid op onze scholen en leerbedrijven te versterken (p. 18).

Met de nieuwe standaard OP0 richt de Onderwijsinspectie vanaf 2023 een extra focus op de basisvaardigheden; zie [HZ](#) voor meer informatie.

3. Mondriaanvisie op burgerschap

Vanuit theoretische perspectieven, landelijke kaders, onze kwaliteitsagenda en de input van studenten ([bijlage 1](#)) en medewerkers ([bijlage 2](#)) komt onze visie op burgerschap tot stand: **van Mondriaanstudent tot wereldburger**.

Hoe denken we bij Mondriaan over...

Onderwijs

Mondriaans kernwaarden zijn **vakkundig**, **innovatief** en **betrokken** en dat komt tot uiting in onze **visie** op onderwijs, zoals vastgelegd in de **Kwaliteitsagenda, bijlage 2**. Onze medewerkers en studenten hebben een nieuwsgierige, ondernemende en onderzoekende houding. Ook zijn we open en respectvol, leggen we verbindingen en bereiden we ons voor op de toekomst door communicatie, samenwerking en kritisch denken.

Burgerschapsvorming

In lijn met de drievoudige kwalificering geven onze burgerschapsdocenten aan: **burgerschap is overal** in de scholen en we hebben al onze collega's nodig om het burgerschap van onze studenten te ontwikkelen. Burgerschapsvorming vindt plaats in alle interacties en kan ook overal in de opleiding aan bod komen. De burgerschapsles dient een **veilige, oordeelsvrije omgeving** te zijn om lastige onderwerpen bespreekbaar te maken, en heeft hierin een voorbeeldfunctie naar de rest van de school.

Mondriaans burgerschapsvisie

Onze onderwijsvisie leidt tot een visie op burgerschap van waaruit we de student stimuleren een **wereldburger** te zijn. Daarvoor werken we aan kritische denkvaardigheden, leren studenten zich inleven in andere perspectieven en doen zij kennis op van de politieke, economische en sociale wereld om hen heen. Onze studenten leren hoe zij kloppende, relevante informatie verzamelen zodat zij verantwoorde keuzes voor zichzelf kunnen maken en ontdekken hoe zij kunnen participeren, bijdragen en verbindingen kunnen aangaan in de (mondiale) samenleving. Onze medewerkers geven hierin het juiste voorbeeld: burgerschapsontwikkeling in een dynamische wereld is een proces dat studenten, docenten en alle medewerkers samen voortdurend doorlopen.

Wat betekent de visie voor studenten?

Wat ambiëren wij?

Wij stimuleren Mondriaan studenten om de wereld te betreden met een open blik. Dit betekent dat zij met interesse omgaan met anderen, nieuwe ideeën en maatschappelijke ontwikkelingen onderzoeken en eigen opvattingen evalueren. Als Mondriaan hebben we een directe verbinding met de stad van vrede en recht; rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid. Wij dagen onze studenten actief na te denken over deze waarden. Wij stimuleren studenten hun eigen weg te kiezen, zelf vorm te geven aan hun identiteit en solidair te blijven met medewereldbewoners. Dat vereist dat zij handelen vanuit verbinding, zichzelf en de ander met compassie bevragen en keuzes bewust en volgens deze waarden worden gemaakt.

Wat ambiëren studenten?

De Mondriaanstudent doorleeft deze burgerschapsvisie; desgevraagd geven onze studenten aan dat zij nieuwsgierig zijn naar andere culturen, levensbeschouwingen en meningen ([bijlage 2](#)). Bovendien geeft 87% van de ondervraagde studenten aan dat zij willen meedenken over de lessen burgerschap. Vanuit dit verantwoordelijkheidsgevoel kan een oefenplaats ontstaan voor wereldburgerschap, waarbij studenten werken aan de ontwikkeling van hun kritisch denken, inlevingsvermogen en actieve participatie aan de wereld waarin zij leven.

[Hoofdstuk 5](#) geeft inzicht in ideeën van studenten.

Wat betekent de visie voor medewerkers?

Burgerschapsdocent

De burgerschapsdocent is aanjager van burgerschapsontwikkeling in de school, maar in eerste instantie vooral verantwoordelijk voor het burgerschapsonderwijs waarin (onder de nieuwe eisen) aan de twintig burgerschapskwalificaties wordt gewerkt. De burgerschapsdocent is de expert en neemt initiatief om burgerschapsontwikkeling in de school een plek te geven. Dit kan alleen met betrokkenheid en steun van andere collega's.

Mondriaan werkt aan de professionalisering van burgerschap in scholen. Docenten krijgen kans tot professionalisering op individueel niveau, in teamverband en Mondriaanbreed.

Het docentprofiel in [Hoofdstuk 4](#) is daarbij het uitgangspunt.

Alle medewerkers

We zijn allemaal burgers en burgerschapsontwikkeling gebeurt overal binnen en buiten de school; of we ons er nu al bewust van zijn, of niet. Burgerschapsvorming zit in hoe we met elkaar omgaan in de school en hoe we afspraken maken én ze naleven; het zit in de BPV en in LOB waar studenten zich voorbereiden op hun rol de werkplek en daarbij reflecteren op hun kwaliteiten, voorkeuren en identiteit; het zit in hoe we binnen de onderwijsinstelling reageren op grote nieuwsgebeurtenissen en hoe we studenten helpen om hier betekenis aan te geven, terwijl we ze de ruimte geven om hun zorgen te uiten en daarbij gehoord te worden.

Hoe ben jij bezig met burgerschap op school? En wat heb jij nodig om jouw ondersteuning en begeleiding van studenten bij hun burgerschapsvorming te versterken? En waar neem jij verantwoordelijkheid en waar denk je dat een collega beter is toegerust om het voortouw te nemen? In multidisciplinaire (docenten-)teams wordt overleg georganiseerd over hoe we wereldburgerschap op verschillende plekken in opleiding en school een plek gaan geven. Dit alles om teams te ondersteunen in hun ontwikkeling tot docenten die de burgerschapsontwikkeling van onze studenten stimuleren.

En hoe pakken we dat samen aan?

Profiteren van context

Om wereldburgerschap te ervaren en doorleven biedt de regio Haaglanden volop mogelijkheden: bijvoorbeeld door de relevante politieke instituten in Den Haag en het uitgebreide aanbod op het gebied van kunst en cultuur. Muziek, toneel, literatuur, film en andere kunstvormen zijn namelijk bij uitstek geschikt om onze studenten de thema's te laten beleven. Met kunst en cultuur leren studenten bovendien kijken, luisteren, communiceren en samenwerken. Die vaardigheden kunnen zij weer gebruiken om andere perspectieven te onderzoeken en verbinding aan te gaan. Maar ook de beroepscontext is een onmisbare en door studenten gewenste burgerschapscontext; vakdocenten en BPV-coördinatoren hebben een sleutelpositie om beroep en burgerschap aan elkaar te verbinden.

De Dienst OOA kan ondersteunen bij het gebruik van die contexten: in de Teamsomgeving deelt de beleidsmedewerker Burgerschap voortdurend inspiratie, en neem vooral contact op als je naar iets specifiek op zoek bent. In [Hoofdstuk 6](#) vind je alvast meer inspiratie om de omgeving en burgerschap samen te brengen.

Voorwaarden voor kwaliteit

Om studenten inzicht te geven in verschillende perspectieven en de wereld om zich heen, is het van belang om de omgeving de klas in te halen, en de klas de omgeving in: bijvoorbeeld door multidisciplinaire projecten en excursies. Schooldirectie draagt daarom de verantwoordelijkheid om voldoende tijd, geld en ruimte te reserveren voor burgerschapsonderwijs én -vorming. Onderdeel daarvan is dat de burgerschapsdocent de kans krijgt om een klas voldoende te zien, zodat een sociaal veilige omgeving kan groeien waarin studenten de ruimte krijgen zich te ontwikkelen tot kritische, inlevende en verantwoordelijke burgers.

Er zijn verschillende instrumenten om de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs en -vorming met regelmaat te evalueren en versterken. @ [Team kwaliteitszorg](#) van de Dienst OOA kan hierbij ondersteunen; [informatie en instrumenten om de eerste stappen te zetten in Hoofdstuk 7](#).

4. Docent

Het vakmanschap van de docent is doorslaggevend bij burgerschapsonderwijs. We hanteren een bekwaamheidsprofiel voor de burgerschapsdocent; het profiel draagt bij aan de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs én –ontwikkeling, en geeft burgerschapsdocenten richting voor verdere professionalisering. Het profiel uit de [Oberonrapportage](#) ligt ten grondslag aan dit profiel, dat op basis van onze visie op burgerschap als wereldburgerschap verder is aangescherpt.

Docentprofiel

Achtergrond

- De docent heeft affiniteit met de burgerschapsopdracht- en thema's.
- De docent voldoet aan alle gestelde eisen voor docenten in het mbo (tweedegraads onderwijsbevoegdheid of een PDG). Een voor de Burgerschapsopdracht relevante opleidingsachtergrond heeft daarbij de voorkeur. Bij een minder relevante opleidingsachtergrond volgt de docent daartoe een leergang of andere relevante bijscholing via de Mondriaan Academie.

Taken

Gedeelde basis

- Professionaliseren;
- Onderwijsontwikkeling;
- Onderwijsuitvoering.

Coördinerend

- Beleidsontwikkeling en –evaluatie;
- Samenbrengen onderwijsontwikkeling;
- Ondersteuningsfunctie collega's en stimulering kritisch debat;
- Deelname interne en externe kennisuitwisseling.

Ook docenten van andere vakken, BPV-begeleiders en ondersteund personeel werken mee aan de burgerschapsvorming van studenten. Zij werken bijvoorbeeld aan de ontwikkeling van kritische denkvaardigheden bij studenten en moeten in staat zijn om adequaat en sensitief te reageren als studenten het gesprek aangaan over 'moeilijke' thema's en de actualiteit. Burgerschapsdocenten helpen hen om burgerschap zichtbaar te maken op verschillende plekken in de opleiding en school.

Competenties

Kennis van

- de inhoudelijke thema's/dimensies;
- bijpassende vakdidactiek;
- de Mondriaanvisie op Burgerschap;
- actualiteiten en maatschappelijke vraagstukken;
- het toekomstig beroep en bijbehorende beroepsethische vraagstukken van de studenten;

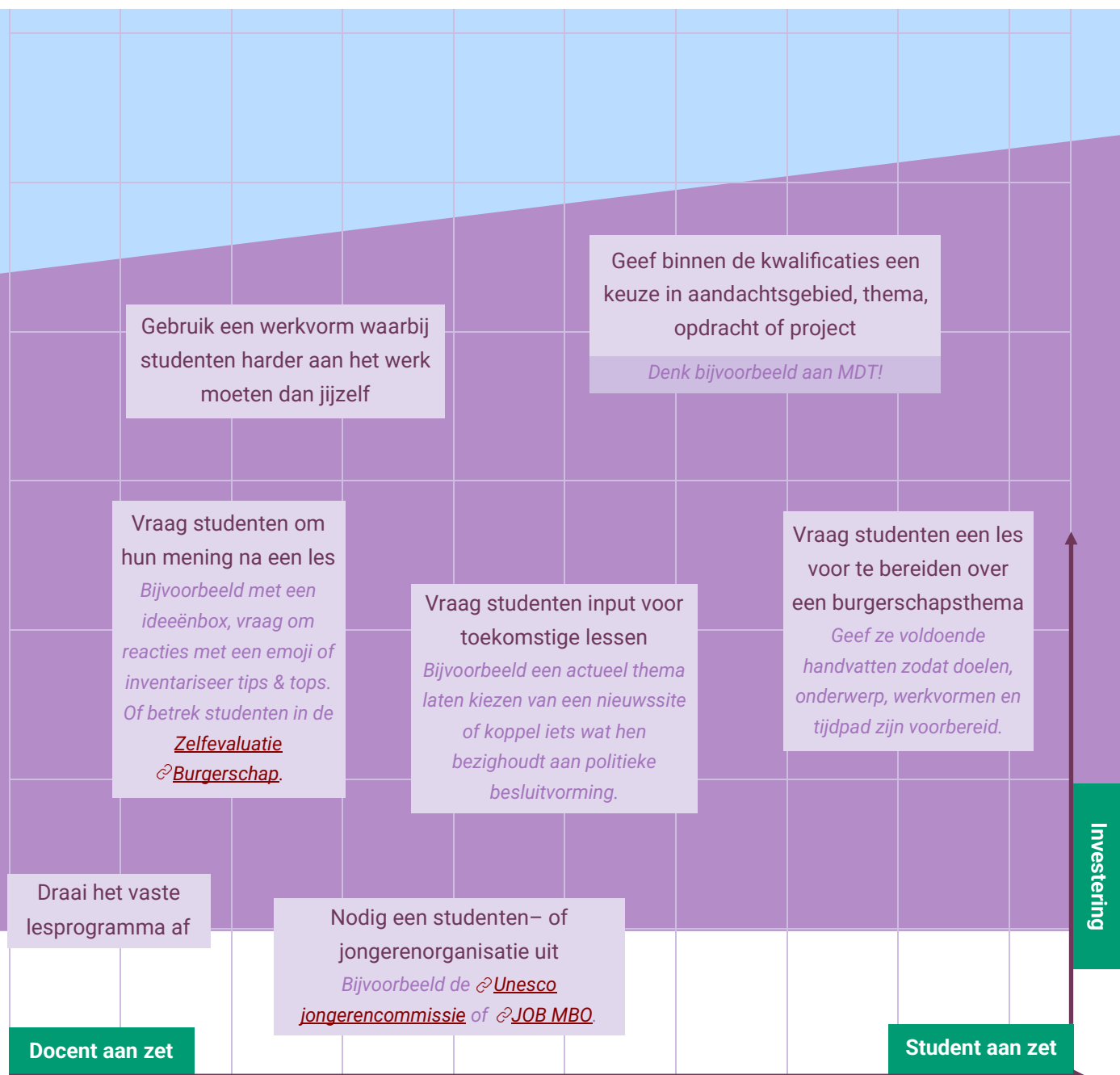
Vaardigheden & houding

- Kennis overdragen van burgerschapsthema's, daarbij differentiëren;
- Gesprekstechnieken en werkvormen hanteren die aanzetten tot kritisch denken;
- Veiligheid stimuleren, omgaan met groepsdynamica en cultureel responsief onderwijs;
- Kunnen omgaan met verschillende waarden en opvattingen;
- Maatschappelijke vraagstukken kunnen ontleden;
- De thema's vertalen naar het beroep waartoe de studenten worden opgeleid, inclusief bijpassende beroepswaarden en -normen.
- Initiatief nemen tot professionalisering bijvoorbeeld in Mondriaans [interne docetennetwerk voor burgerschapsdocenten](#) of [de Mondriaan Academie](#) of [landelijke Expertisepunt Burgerschap](#).

5. Student

In onze [Kwaliteitsagenda 2024-2027](#) hebben we afgesproken dat we ernaar streven om studenten niet alleen te betrekken bij de evaluatie van burgerschap, maar ook bij de inrichting en het ontwerp van het burgerschapsonderwijs, bijvoorbeeld in student-docentontwikkelgroepen (p.43). En onze studenten denken graag mee ([bijlage 1](#)); zowel over vorm als inhoud, door het aandragen van nieuwe ideeën of juist door feedback te geven op wat er in de burgerschapsles gebeurt. Door studenten te betrekken bij het burgerschapsonderwijs in hun opleiding, stimuleer je gelijk hun kritische denkvaardigheden. Dit hoofdstuk biedt daarom inspiratie voor het betrekken van studenten bij je onderwijs: op welke manieren kunnen jullie daarmee aan de slag? Gebruik deze voorbeelden ook als inspiratie om verdere manieren te bedenken in een brainstorm met je onderwijsteam – én met je studenten!

6. Context

Burgerschap is per definitie contextrijk; burgerschapsvorming vindt niet alleen plaats in het klaslokaal, maar ook op werk en stage, in vriendengroepen en online. We leven niet in een afgebakende fysieke, Nederlandse omgeving; ons burgerschap is mondiaal, bewust van de digitalisering van de samenleving en heeft oog voor andere perspectieven. Creatief gebruik van verschillende contexten helpt bovendien om studenten het nut van Burgerschap in te laten zien; om ze te interesseren voor de vraagstukken die ter sprake komen. Voor een goede transfer van burgerschap moeten we relevante aspecten van onze omgeving aanwenden: zo maken we ons burgerschapsonderwijs levensecht.

Welke contexten kunnen relevant zijn en hoe gebruik je ze?

Opleidingscontext

Burgerschap wordt vaak verbonden aan het vak **Nederlands** en dat is niet zonder reden: literatuur helpt ons verplaatsen in perspectieven overal ter wereld, en taalbeheersing helpt ons bij het kritisch denken en beargumenteren van meningen. Verder kun je bij **rekenen** bijvoorbeeld kijken naar belasting en inkomen, verzekeringen, studiefinanciering en pensioen; en ook **LOB** sluit goed aan: om je in de ander te kunnen verplaatsen, dien je tenslotte ook op je eigen drijfveren, ideeën en kwaliteiten te kunnen reflecteren.

Studenten zien burgerschap bovendien graag gekoppeld aan het **beroep**. Dat kan in de lessen burgerschap, BPV-voorbereiding of beroepsvakken: bijvoorbeeld door beroepsethische dilemma's te verkennen en machtsverhoudingen op de werkvloer te onderzoeken. Scholen kunnen maatwerk leveren door bijvoorbeeld met BBL-studenten vooral een beroepsgerichte benadering te kiezen.

Denk bijvoorbeeld aan...

[Verkennen van beroepsethische dilemma's](#); [Literatuurmuseum](#); [Maatschappelijke diensttijd](#).

Regio en wereld

Den Haag is de stad van **vrede en recht** en die context kunnen we als geen ander benutten: we staan razendsnel in de kern van de Nederlandse democratie en kunnen samen aan de slag met politiek, maatschappij en mensenrechten. De Haagse regio is bovendien sterk **internationaal** georiënteerd: interculturele competenties worden integraal onderdeel van Mondriaans curricula ([Kwaliteitsagenda, p.16](#)). Die mondiale verbondenheid speelt verder ook een rol in ons **digitale leven**: hoe gaan we om met technologische ontwikkelingen en welke dilemma's leveren digitale vooruitgang op?

Denk bijvoorbeeld aan...

[Unesco-scholennetwerk extern \(en onze interne werkwijze\)](#), [de Sustainable Development Goals \(SDG's\) van de Verenigde Naties](#); [ProDemos, de Europese Unie](#); [Issuekalender](#); [Mediaworkshops van het Instituut voor Beeld en Geluid](#) en [mediawijsheid bij Human](#); [Digitaal burgerschap](#); [Anne Frank Stichting](#); [College voor de rechten van de mens](#).

Nog meer doen met internationalisering binnen Mondriaan? Bekijk dan eens [deze Sharepoint-pagina](#) ter inspiratie.

Kunst en cultuur

In Den Haag en de regio zijn volop mogelijkheden om in aanraking te komen met kunst en cultuur: van beeldende kunst en schilderkunst tot literatuur en poëzie te lezen, naar een film, theater- muziek-, of dansvoorstelling te bezoeken. Kunst en cultuur kunnen ons aanzetten tot **reflectie en debat**, en ons een **spiegel** voorhouden of **nieuw perspectief** bieden.

Cultuureducatie is een onderdeel van de burgerschapsvorming en deze context is daarom bij uitstek een instellingsbrede verantwoordelijkheid.

Naast het initiatief van de burgerschapsdocent ligt daarom ook een taak bij bijvoorbeeld de Dienst Marketing & Communicatie om structureel informatie en inspiratie met medewerkers en studenten te delen omtrent de MBO Cultuurkaart, en bijvoorbeeld bij de docent Nederlands die de klas kan meenemen naar het literatuurmuseum.

Denk bijvoorbeeld aan...

[CJP en de MBO Card](#); [Heel Den Haag Leest](#); [Cultuurschakel Den Haag](#); [LKCA](#); [Kunstmuseum](#); [Movies that matter](#); [Drang](#); [Atelier van herinnering](#).

7. Kwaliteit

OPO Basisvaardigheden

Vanuit de onderwijsinspectie

Sinds 1 augustus 2023 heeft de [Inspectie](#) een extra focus op de basisvaardigheden, die tot uiting komt in de nieuwe standaard Basisvaardigheden (OPO). Voor het MBO gaat het erom dat er op opleidingsniveau bewuste keuzes gemaakt worden in het onderwijsprogramma op de basisvaardigheden, waarmee de opleiding studenten in staat stelt om de benodigde kennis en vaardigheden – in dit geval op burgerschap – eigen te maken.

OPO: Basiskwaliteit

Het onderwijsprogramma [...] voor burgerschap voldoet ten minste aan de eisen zoals die in de dimensies beschreven staan.

De opleiding stelt de studenten in staat om zich de kennis en vaardigheden voor [...] burgerschap eigen te maken, die hen voorbereiden op het vervolgonderwijs, de arbeidsmarkt en de democratische samenleving.

De opleiding heeft voor het onderwijs in [...] burgerschap een doelgericht en evenwichtig onderwijsprogramma. [...] Voor burgerschap geldt dat de opleiding het onderwijsprogramma zo inricht, dat de student aan de door de opleiding gestelde eisen kan voldoen.

Binnen Mondriaan

Deze nieuwe standaard OPO leidt ertoe dat ROC Mondriaan de Zelfevaluatie uitbreidt zoals deze intern in onze kwaliteitscyclus wordt gebruikt. Daarnaast heeft Mondriaan onze eigen strategie voor de periode 204-2028, waar de Kwaliteitsagenda deel van uitmaakt. Hierin worden Mondriaans ambities bovenop de basiskwaliteit omschreven. Zoals geïntegreerd in andere punten van dit visiedocument is de kwaliteit van het Burgerschaps-onderwijs en -docenten opgenomen in [§3.1](#) en [§3.2](#) van de [Kwaliteitsagenda](#). De strategie is een van de belangrijkste onderdelen van Mondriaans instellingsbrede kwaliteitscyclus.

Zelfevaluatie Burgerschap

Naast Mondriaans interne Zelfevaluatie biedt het landelijke Expertisepunt Burgerschap ook een tool aan met dezelfde naam. Met de “Zelfevaluatie Burgerschap” kunnen opleidingen gezamenlijk reflecteren op Burgerschap binnen de school; het evaluatie-instrument helpt om binnen de school met alle (potentiële) betrokkenen het gesprek te voeren in drie stappen: van evaluatie, naar ambitie, tot plan. Meer informatie en toegang tot de tool vind je [hier](#).

Evidence-informed

Om burgerschapsvorming voortdurend te verbeteren komt er continu nieuwe informatie beschikbaar die we in de onderwijspraktijk kunnen toepassen. In het mbo wordt ook voortdurend kennis gegenereerd over verschillende burgerschapsgerelateerde practoraten. Zo zijn er practoraten die zich bezig houden met mediawijsheid, brede vorming of verschillen waarderen. Een actueel overzicht van deze verschillende practoraten vind je [hier](#).

Duik je liever rechtstreeks de relevante onderzoeken in? Bezoek dan eens deze [onderzoeksdatabase](#).

8. Meer informatie

Tools, bronnen en handreikingen bij dit document

- Op de website van het *expertisepunt* vind je naast informatie over onderzoek, de zelfevaluatie burgerschap of het professionaliseringsaanbod, ook andere handige informatie, zoals:
 - [Lesmateriaal](#)
 - [Nieuws en hulpmiddelen bij de actualiteit](#)

Meer weten over Burgerschap?

Binnen ROC Mondriaan

In gesprek met collega's? Sluit je aan bij de [Teamsomgeving!](#)

Vragen over dit document of wil je ondersteuning bij Burgerschapsvraagstukken? Neem contact op met [@Suzanne van Laarschot](#) van de Dienst OOA.

Of in contact komen met collega's over een van deze thema's...

Cultuureducatie en de MBO Card - Cultuurcoach [@ Petra Wolters](#) binnen Den Haag

Evidence-informed werken - Beleidsadviseur [@ Steven David](#)

Gezonde school - Beleidsmedewerker [@ Peter van Biezen](#)

Grip op je geld - Onderwijskundig beleidsadviseur [@ Astrid Broeker](#)

Heel Den Haag Leest - Mondriaanprojectleiders [@ Rosa Rupert](#) en [@ Marjolein Kool](#)

Internationalisering - Beleidsmedewerkers [@ Remco Koerts](#) en [@ Pieter van Reeuwijk](#)

Kwaliteitszorg - Beleidsmedewerkers kwaliteitszorg via kwaliteitszorg@rocmondriaan.nl

Maatschappelijke diensttijd (MDT) - Projectleider [@ Jessica Reina-Lapré](#)

Sociale Veiligheid - Adviseur sociale veiligheid [@Marije Mostert](#)

Studentenparticipatie - Projectleider [@ Michiel Steegers](#)

Studentenwelzijn - Projectleider mentale gezondheid studenten [@ Susanne Langelaan](#)

Subsidies - Subsidiemedewerker [@ Cindy van Vliet](#) of denk aan een [innovatieaanvraag](#)

Unesco-scholennetwerk - Beleidsmedewerker [@ Suzanne van Laarschot](#)

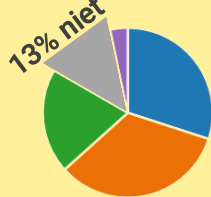
Bijlage 1. Input studenten

Uit het [onderzoek van JOB](#) bleek dat in heel Nederland studenten ontevreden zijn met het Burgerschapsonderwijs. Hoe kunnen wij bij Mondriaan het beter doen? Als onderdeel van dit visietraject werden studenten van verschillende Mondriaanscholen en -opleidingen bevraagd in een enquête over burgerschap.

Methode

- Antwoorden van 22 studenten;
- Via een schriftelijke enquête;
- Uitgezet door docenten van onze volgende scholen: Gezondheidszorg Den Haag; Zorg Leiden; Lifestyle, Sport en Bewegen; Technologie en Engineering; Metaal-, elektro- en installatietechniek.

Hoe willen studenten meedenken over de lessen Burgerschap?

87% wil graag meedenken, bijvoorbeeld door:

1. **Onderwerpen aan te dragen;**
2. **Hun mening te geven na de les;**
3. **Samen de opdrachten te bedenken.**

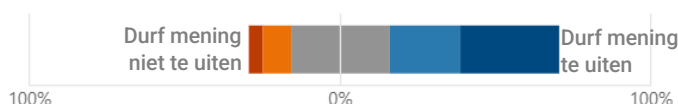
Favoriete werkvormen voor burgerschap:

1. **Klassengesprek, een spel spelen of een gast aan het woord laten;**
2. **Buiten het lokaal aan het werk;**
3. **In gesprek in kleinere groepjes.**

Context maakt leuker:

Veruit de meeste studenten gaan voor Burgerschap graag op excursie! Daarna willen veel studenten Burgerschap gerelateerd zien aan hun toekomstige beroep.

De meeste studenten voelen zich veilig om in de klas hun mening te uiten:

Wanneer nodig, kunnen docenten hun een veiliger gevoel geven door met de hele klas in gesprek te gaan over extreme standpunten en door studenten de kans te geven om anoniem te reageren.

In een open vraag geven veel studenten aan dat zij het liefste willen leren over andere culturen, geloven en meningen.

Ook hebben studenten interesse in hoe de politiek werkt; daarbij willen zij ook graag leren om hun *eigen* mening beter te leren uiten.

Bijlage 2. Input medewerkers

Verkenningssessie Visie Burgerschap - 7 april 2022

Burgerschap bij Mondriaan is....

"VRIJHEID"

De aangeschafte of zelf ontwikkelde lesmethode vormt het uitgangspunt voor de lessen, maar het gebruik is flexibel. Zo kan er altijd ingespeeld worden op actuele gebeurtenissen in de regio Haaglanden, Nederland of de wereld.

Themaweken en -perioden op Mondriaan- of campusniveau worden gewaardeerd, mits tijdig aangekondigd. Een jaarkalender met een aantal uitgelichte themadagen of -weken kan daaraan ondersteunend zijn, evenals fysieke of digitale (les)materialen. Ook daarbij staat vrijheid voorop: als een thema op een aangewezen moment niet past bij een klas of het lesprogramma, besluit de burgerschapsdocent over (het afzien van) deelname.

Burgerschapsvorming is overal in de scholen.

Onderwerpen binnen de burgerschapsopdracht kunnen daardoor overal in de opleiding aan bod komen en verdienen daar ook de ruimte. De burgerschapsles is de aangewezen plek om onderwerpen te introduceren en bespreekbaar te maken in een veilige, oordeelsvrije omgeving.

De invulling van de burgerschapsdimensies is afgestemd op de studenten: het sluit aan bij de (plek in de) beroepsopleiding, hun levensfase en wat hen dagelijks bezighoudt.

Dat geeft ook ruimte om de kwalificaties ruimer op te vatten en aanvullende thema's te behandelen in het burgerschapsonderwijs.

Kunst en cultuur zijn een welkom middel voor burgerschap: muziek, toneel, literatuur, film en andere kunst zijn bij uitstek geschikt om onze studenten de thema's te laten beleven.

Burgerschapsdocenten werken samen met docenten van andere vakken en helpen hen om burgerschap zichtbaar te maken op verschillende plekken in de opleiding.

Daarvoor is nodig:

Dat burgerschapsdocenten aan het bekwaamheidsprofiel voldoen: ze hebben de kennis en vaardigheden om uiteenlopende gesprekken in de klas kundig te begeleiden.

Dat de burgerschapsdocent de klas gedurende de opleiding voldoende tijd ziet, zodat een veilige sociale omgeving kan groeien.

Dat docenten vrij van beperkende kaders het burgerschapsonderwijs kunnen ontwikkelen dat het meeste uit hun studenten haalt. Daarbij trekken we samen op voor uitwisseling, inspiratie en professionalisering.

Dat er ruimte en budget is voor gastlessen en excursies. Deze onmisbare aanvulling op het onderwijs wordt goed ingebed in het curriculum, met een duidelijke aanloop en afsluiting. Die zorgvuldige aanpak zorgt ervoor dat het aanbod betekenis krijgt voor de student.

Bijlage 3. Checklist schoolvisie

Dit visiedocument biedt een startpunt om burgerschapsvorming en burgerschapsonderwijs in de school vorm te geven. Verdere verdieping, invulling en uitwerking van de visie gebeurt in de school zelf, waar diverse studenten rondlopen en contexten beschikbaar zijn. Door gesprekken te voeren in de teams kunnen jullie samen werken aan een gedeelde visie op burgerschapsvorming. Deze bijlage biedt een checklist, waarbij de belangrijkste aandachtspunten voor een schoolvisie op burgerschap nogmaals worden aangehaald.

Visie (H3)

- ☐ We hebben expliciet gemaakt hoe de Mondriaanvisie op burgerschap zichtbaar wordt in onze school.
- ☐ We hebben expliciet gemaakt hoe onze eigen schoolvisie, onderwijsvisie, en andere relevante kaders relateren aan de burgerschapsvisie.
- ☐ We hebben binnen de school duidelijke gedeelde kaders over hoe we ons gedragen en met elkaar omgaan in onze minisamenleving, en spreken elkaar aan wanneer hiervan afgeweken wordt.

Docent (H4)

- ☐ Burgerschapsonderwijs wordt alleen verzorgd door docenten die aan het docentprofiel voldoen; docenten die nog niet voldoen, worden daartoe eerst bijgeschoold.
- ☐ Onze burgerschapsdocenten zijn toonaangevend voor hoe wij burgerschapsvorming een plek geven in onze school, en ze worden geraadpleegd door collega's bij relevante vraagstukken.
- ☐ We gaan binnen de teams regelmatig in gesprek over de rol- en taakverdeling van burgerschapsvorming onder alle collega's, waarbij we ook bespreken in welke gevallen we elkaar om hulp vragen of expertise van buitenaf inschakelen (bijvoorbeeld van de dienst OOA/adviseur sociale veiligheid/overige specialisten).

Student (H5)

- ☐ We hebben afspraken gemaakt over hoe we studenten betrekken bij de vormgeving van het burgerschapsonderwijs.
- ☐ We hebben een werkwijze om studenten te betrekken bij het evalueren van burgerschapsonderwijs.
- ☐ We zorgen dat onze studenten verschillende perspectieven ontdekken en kunnen inbrengen.
- ☐ We richten de leerlijnen zo in dat burgerschap op alle mbo-niveaus interessant en verrijkend is voor de student.

Context (H6)

- ☐ We maken tijd, budget en ruimte vrij om relevante contexten in ons burgerschapsonderwijs te betrekken.
- ☐ We gebruiken de omgeving van onze school om aan burgerschapsvorming tot wereldburgerschap vorm te geven.
- ☐ We hebben een visie op hoe we kunst en cultuur inzetten als middel om de burgerschapsvorming van onze studenten te bevorderen.
- ☐ Het docententeam heeft afspraken over de rol van burgerschapsvorming in andere vakken in de opleiding.
- ☐ De manier waarop wij de context en omgeving gebruiken leidt ertoe dat ons burgerschapsonderwijs toekomstbestendig is en we onze studenten voldoende op de toekomst toerusten.

Kwaliteit (H7)

- ☐ We hebben een duidelijke kwaliteitscyclus ingericht rondom burgerschapsonderwijs, waarbij we de verschillende stappen van de PDCA-cyclus met regelmaat doorlopen.
- ☐ We kunnen verantwoorden hoe we voldoen aan de eisen die de standaard OP0 van het inspectiekader stelt aan Burgerschap.